

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЧИТАННЮ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НЕФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядаються основні особливості навчання читанню іноземних студентів нефілологічного напрямку підготовки. Аналізуються фактори, що впливають на формування комунікативної компетенції студентів. Описується система вправ і завдань щодо формування навичок читання.

Ключові слова: навчання читанню, студенти-нефілологи, види читання, етапи навчання читанню, міжкультурна комунікація, індивідуальний підхід.

Постановка проблеми. Актуальність даного дослідження полягає в необхідності обґрунтування особливостей навчання читанню в групах студентів-іноземців нефілологічного напрямку підготовки.

Під час навчання російській мові як іноземній відбувається ломка психофізіологічних механізмів говоріння рідною мовою і формування нових механізмів говоріння іноземною мовою. Необхідно враховувати схожі й відмінні риси двох мов, заздалегідь приділити особливу увагу тим явищам, які можуть викликати труднощі у студентів. Це особливо важливо під час добору матеріалу для навчання читанню.

Добираючи тексти для читання, слід приділити увагу таким аспектам:

- 1) знайомство з культурою і способом життя країни мова, якої вивчається;
- 2) вивчення термінології певного фаху.

Студенти мають отримати такі уміння й навички:

- 1) уміння спілкуватися з носіями мови, тобто читати те, що написано мовою, яка вивчається, розуміти на слух те, що говориться, говорити і писати мовою, яка вивчається, так, щоб розуміли носії мови;

- 2) використання іноземної мови в професійній діяльності.

За мінімальну загальну мету виступають вимоги Державного освітнього стандарту. Слід зазначити, що всі існуючі програми розраховані на середньостатистичного студента, але студенти, що прийшли на перший курс, мають різний рівень підготовки, деякі закінчили підготовче відділення, а деякі з них, по суті, не володіють російською мовою. Тим студентам, які можуть і хочуть вийти за рамки встановленого мінімуму, необхідно надати можливість подальшого вдосконалення рівня володіння російською мовою шляхом вирішення завдань вищого пізнавального рівня з тим, щоб після закінчення курсу навчання вони могли реалізувати отримані знання в досягненні конкретних професійних цілей.

Щоб досягти поставлених цілей, потрібна така організація всього процесу навчання російській мові і читання зокрема, яка зробить реальним не лише виконання вимог програми, але й допоможе реалізувати отримані знання в професійній діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема навчання читанню в багатьох країнах залишається актуальною. Вчителі-практики і викладачі вказують на необхідність роботи з книгою. На їхню думку, починаючи вивчати іноземну мову, потрібно пояснювати студентам ту особливу роль, яку читання гратиме в їхньому подальшому навчанні. У свій час цією проблемою займалися І. Р. Гальперін, Е. Л. Гинзбург, М. Н. Кожина, Р. С. Колшанський, А. А. Леонт'єв, О. І. Москальська, які висували певні вимоги до текстів; Н. Д. Гальськова, С. К. Фоломкина, К. Вебер, А. Олівер в своїх роботах приділили увагу класифікаціям видів читання, а також етапам роботи з текстом.

Тому під час навчання читанню на заняттях з дисципліни «Російська мова як іноземний» слід враховувати такі особливості: попередню підготовку студентів, їх індивідуальні особливості, тобто уміння, навички, здібності, наявність або відсутність

позитивної мотивації, професійний напрям, мовний бар'єр студентів, приналежність до різних лінгвокультурних спільнот, особливості міжкультурної комунікації в найрізноманітніших сферах діяльності, тобто інтерес студента до культури і традицій країни мова, якої вивчається, і здатність представляти власну країну і культуру.

Метою статті є розгляд особливостей навчання читанню студентів-іноземців нефілологічного напрямку підготовки.

Виклад основного змісту статті. Не випадково попередня підготовка студентів поставлена нами на перше місце: в одній і тій самій групі можуть працювати студенти з трьома різними рівнями знань. Перший рівень – менш підготовлені студенти, які умовно уміють читати і перекладати зі словником. Другий рівень – ті, хто вміють читати і перекладати зі словником, але не володіють говорінням; третій рівень – ті, хто володіють навичками читання і говоріння російською мовою.

Робота проводиться в одній аудиторії, в один і той самий навчальний час, за тим самим навчальним матеріалом, але над кожним з названих рівнів. По суті, в традиційних рамках здійснюється диференціація навчального процесу й індивідуальний підхід до роботи зі студентами.

Умовами успішної реалізації індивідуального підходу виступають диференціація, яка виражається в урахуванні первинної мовної підготовки студентів, мотивація студентів, вироблення стійких і раціональних навичок самостійної роботи і уміння здійснювати системний підхід до оволодіння знаннями.

Важливим моментом є визначення того об'єму завдань, який студенти можуть виконати за допомогою викладача, і складання алгоритму їх роботи для того, щоб кожен студент мав можливість йти вперед з такою швидкістю, на яку він здатний.

Таким чином, студент має можливість активного включення в навчальний процес і стає повноправним суб'єктом цього процесу.

Варто також звернути увагу на те, що студенти в групі з різних країн, тому ми не можемо забувати про міжкультурну комунікацію, яка виникає між ними.

Міжкультурна комунікація є зіткненням різних поглядів на світ, при якому комуніканти не усвідомлюють відмінності в поглядах, вважаючи своє бачення світу «нормальним» [2, с. 32]. При міжкультурному спілкуванні вірогідність нерозуміння зростає, оскільки приналежність комунікантів до різних культур часто порушує їх очікування [2, с. 147].

Погоджуючись з Р. Нойнером, ми вважаємо, що завдання викладача полягає не лише в тому, щоб навчити студентів російській мові, але і в тому, щоб підготувати їх до міжкультурних контактів, інакше кажучи, навчити їх визнавати культурну різноманітність, навчити їх відкривати за допомогою іноземної мови нову культуру, навчити бачити «інших» по-новому [5, с. 232]. Отже, і тексти для читання повинні пройти ретельний відбір викладача, щоб врахувати наявні міжкультурні комунікативні розбіжності студентів.

Крім всього вище перерахованого, на думку дослідників (І. Р. Гальперін, Е. Л. Гинзбург, М. Н. Кожина, Р. С. Колшанський, А. А. Леонтьєв, О. І. Москальська), текст для читання як такий повинен мати смислову завершеність, структурну і комунікативну цілісність, наявність різних типів зв'язку між його елементами, композиційну оформленість, комунікативну спрямованість, наявність прагматичної настанови.

В наш час існує декілька класифікацій видів читання залежно від цілей навчання читанню.

- ознайомче читання (розуміння основного змісту);
- навчальне читання (повне розуміння змісту);
- пошукове читання (вилучення необхідної або цікавої інформації).

У книзі Гальської Н.Д. [1, с. 156] говориться про те, що студенти повинні опанувати базові вміння, які лежать в основі кожного з видів читання:

- розуміння основного змісту (передбачає визначення і виділення основної інформації; виділення першорядної інформації і другорядної; встановлення логічного або хронологічного зв'язку подій, фактів; передбачення можливого розвитку подій; узагальнення інформації тексту; виклад власної думки стосовно прочитаного);
- вилучення повної інформації з тексту (повне і точне розуміння деталей, виділення інформації, яка підтверджує або уточнює щось; встановлення зв'язку подій; розкриття причинно-наслідкових зв'язків між ними, визначення головної ідеї, порівняння інформації);
- розуміння необхідної інформації (приблизне визначення теми тексту; визначення жанру тексту, виявлення інформації, яка відноситься до якого-небудь питання, визначення важливості інформації).

В навчальній практиці роботу з текстом поділяють на три етапи:

1. передтекстовий (етап антиципації);
2. текстовий (контроль розуміння змісту прочитаного);
3. післятекстовий (аналіз і оцінка).

По-перше, детально розглянемо передтекстовий етап. Даний етап передбачає досягнення таких цілей як: визначення або формулювання мовного завдання для першого читання (як то: робота із заголовками, малюнками); створення в студентів необхідного рівня мотивації й інтересу до читання даного тексту (наприклад, робота з фоновими знаннями учнів у вигляді бесіди); зняття мовних і мовленнєвих труднощів (можна досягти за допомогою семантизації нових лексичних і граматичних одиниць).

Передтекстовий етап можна вважати найбільш важливим, оскільки він передбачає проведення передтекстових завдань, виконання яких створює сприятливі умови для повноцінного читання й сприйняття тексту. Розглянемо ряд завдань, направлених на зняття різних труднощів сприйняття тексту:

1. Для того, щоб студенти не переводили кожне слово під час читання тексту, можна провести наступні передтекстові завдання: співвідношення слова з малюнком або ілюстрацією (використання мовної здогадки), скласти з новими словами словосполучення. Або дати завдання знайти пари: слово і його визначення, поєднати пари стрілочками. Також можна дати завдання підібрати синонім до слова з запропонованої групи. Або попросити студентів підібрати антонім до слова з запропонованої групи. Крім того, варто дати завдання замінити виділене слово синонімом або антонімом.

2. Для активізації фонових знань студентів, можна попросити їх обговорити дану проблему в парах або групах. Також можна дати завдання пояснити фразу або слово, не переводячи їх, використовуючи власні знання російської мови, асоціації.

3. Для того, щоб значно поширити словник учнів, а також допомогти їм в читанні тексту, можна дати завдання змінити вже відомі слова за допомогою префіксів, суфіксів. Також можна провести роботу над спільнокореневими словами.

4. Для розуміння значення незнайомих слів за допомогою словника, можна запропонувати студентам заздалегідь розділитися на групи, в атмосфері змагання знайти значення слів за найкоротший час. Наприклад, дати завдання знайти, виписати і перевести слова з певною граматичною структурою (інфінітивом, пасивним зворотом тощо).

Текстовий етап передбачає вправи на визначення теми повідомлення. Наприклад, прочитавши текст, скажіть, чи зазначена тема в назві повідомлення або яка проблема обговорювалася в статті. Також на даному етапі можна використовувати вправи на смислове прогнозування змісту повідомлення.

Під час складання вправ даної групи слід пам'ятати, що існують дві категорії слів-сигналів що, передбачають напрямок думки автора:

- слова, що вказують на напрямок думки автора в тексті;
- слова, що вказують на зміну напрямку думки, поворот думки, заперечення попереднього твердження.

Можна запропонувати студентам виконати наступні завдання.

1. Визначте слова-сигнали з приведених нижче, після яких йде виклад нового матеріалу.

2. Встановіть, до якої смислової категорії належать дані слова-сигнали: а) повторення думки; б) пояснення думки; у) висновок; г) зміна точки зору.

3. Визначте після яких з даних слів-сигналів може йти головна думка повідомлення.

4. Прогляньте виділені в тексті слова. Подумайте, про що буде йти мова в тексті.

5. Доповніть інформацію, отриману з тексту. З цією метою подивіться відповідні газети й журнали надруковані російською мовою.

Післятекстовий етап передбачає вправи на контроль розуміння прочитаного.

1. Скажіть, які питання розглядаються в тексті.

2. Скажіть, яка проблема окреслена у статті.

3. Поставте до тексту декілька питань і задайте їх вашому одногрупнику, потім дайте відповіді на його запитання.

4. Підтримайте точку зору, що викладена в тексті, використовуючи власні приклади.

5. Висловіть власну думку стосовно прочитаного. Наведіть приклади, факти, подібні тим, що описуються в статті.

6. Подумайте, як і де ви можете використовувати інформацію, що здобули з тексту.

7. Визначте, чи потрібно вам детальніше ознайомитись з темою тексту для використання отриманої інформації у вашій майбутній професійній діяльності.

Читання як вид мовленнєвої діяльності є однією з головних практичних цілей навчання студентів-іноземців російській мові у вищому навчальному закладі. Проте не меншу роль відіграє читання у навчальному процесі як засіб навчання. Воно допомагає в оволодінні мовним матеріалом, в його закріпленні та накопичуванні. Так, мнемічна діяльність, яка супроводжує процес читання, забезпечує запам'ятовування лексичних одиниць і зв'язків між ними, а також граматичних явищ [4].

Висновки. Отже, читання допомагає удосконалювати вміння усного мовлення: під час читання як угорос, так і про себе функціонують провідні мовні аналізатори – слухові та мовленнєво-рухові, характерні для говоріння. Уміння читати дає можливість у разі потреби підібрати необхідні друковані матеріали та препарувати їх з метою підготовки усного повідомлення.

Читання російськомовних текстів розвиває мислення студентів, допомагає усвідомити особливості системи російської мови і глибше зрозуміти особливості рідної. Інформація, яку отримує студент з текстів, формує його світогляд, збагачує країнознавчими знаннями про історію, культуру, економіку, політику, побут країни, мову якої він вивчає.

Велика розумова робота, яка виконується студентом з метою проникнення у зміст тексту, а також застосування індивідуального підходу до розвитку мовленнєвих навичок студентів, які удосконалюються завдяки читанню оригінальних текстів, розвиває мовну здогадку та антиципацію, самостійність у подоланні мовних та смислових труднощів, інтерес до оволодіння російською мовою як іноземною.

Література:

1. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя/Н.Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2003. – С. 153-162.
2. Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. Основы межкультурной компетенции. – М., 2002.
3. Колшанский Г.В. Лингвокоммуникативные аспекты речевого общения // Иностранные языки в школе. – 1985. – №1.

4. Мовчан Л.С., Снігур Л.А., Шулежко К.С. Інтегрований підхід до навчання читання на заняттях з англійської мови студентів спеціальності “Прикладна лінгвістика”/ Мовчан Л.С., Снігур Л.А., Шулежко К.С. – Режим доступу: [_ev.nuos.edu.ua/content/integrovanii-pidkhd](http://ev.nuos.edu.ua/content/integrovanii-pidkhd).
5. Neuner, Gerhard (2003): Vermittlungskonzepte: Historischer Überblick. In: Bausch, Karl-Richard (Hrsg.) (2003): Handbuch Fremdsprachenunterricht. 4. Auflage. – Tübingen/Basel.
6. Фоломкина С. К. Некоторые вопросы обучения чтению на иностранном языке в неязыковом вузе//из кн. Общая методика обучения иностранным языкам. Хрестоматия/сост. Леонтьев А.А. М.: Русский язык, 1991.

Надійшла до редколегії 14.10.2010

Юрьева Е.В. Особенности обучения чтению студентов – иностранцев нефилологического профиля обучения

В статье рассматриваются основные особенности обучения чтению студентов-иностранцев нефилологического профиля обучения. Анализируются факторы, влияющие на формирование коммуникативной компетенции обучаемых. Описывается система заданий и упражнений по формированию навыков чтения.

Ключевые слова: обучение чтению, студенты-нефилологи, виды чтения, этапы обучения чтению, межкультурная коммуникация, индивидуальный подход.

Yuryeva E.V. Features of training to reading of students – foreigners of not philological profile of training

In article the basic features of training to reading of students-foreigners of not philological profile of training are considered. The factors influencing formation of the communicative competence of trainees are analyzed. The system of tasks and exercises on formation of skills of reading is described.

Key words: training to reading, students not philologists, reading kinds, grade levels to reading, intercultural communications, an individual approach.